

УДК: 347.965

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2024_2\(5\)_1](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_2(5)_1)

АДВОКАТТЫН КЕСИПТИК ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНДӨГҮ ЭТИКАСЫ
ЭТИКА АДВОКАТА В ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ETHICS OF THE LAWYER IN HIS PROFESSIONAL ACTIVITY

Абдикерим кызы Гүлбарчын

Абдикерим кызы Гүлбарчын

Gulbarchyn Abdikerim kyzy

ю.и.д., доцент, Ош мамлекеттик университети

д.ю.н., профессор, Ошский государственный университет

Dr. Associate Professor, Osh State University

ЭТИКА АДВОКАТА В ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

Актуальность. В статье анализируется эволюция правового формирования и современное состояние адвокатской этики в профессиональной деятельности адвоката в современных условиях Кыргызстана. Этика адвоката играет ключевую роль в профессиональной деятельности юристов, так как определяет нормы и стандарты поведения, которые обеспечивают справедливость, защиту прав клиентов и соблюдение правовых принципов. Этика адвоката в его профессиональной деятельности в настоящее время является недостаточно изученной, что делает его важной темой для исследования. Формирование адвокатской этики в правовых условиях Кыргызстана и современные тенденции развития, содержательные аспекты правовой природы обобщены и разделены посредством анализа ее важных характеристик.

Ключевые слова: этика, мораль, адвокатура, адвокат, моральные нормы, права и свободы человека, декриминализация, этический кодекс

Адвокаттын кесиптик ишмердүүлүгүндөгү этикасы

Ethics of the lawyer in his professional activity

Аннотация

Маанилүүлүк. Макалада учурдагы Кыргызстандын укуктук шарттарында адвокаттын кесиптик ишмердүүлүгүндөгү этикасынын мыйзамдык калыптануу эволюциясы менен учурдагы аракеттенүүсү талдоого алынган. Адвокаттык этика юристтердин кесиптик ишмердигинде негизги ролду ойнойт, анткени ал калыстыкты, кардарлардын укуктарын коргоону жана укуктук принциптерди сактоону камсыз кылган жүрүм-турумдун нормаларын жана стандарттарын аныктайт. Адвокаттын кесиптик ишмердүүлүгүндөгү этика азыркы учурда начар түшүнүлгөн, бул аны изилдөө үчүн маанилүү темага айлантат. Кыргызстандын укуктук шарттарында укуктук этиканын калыптанышы жана азыркы өнүгүү тенденциялары, укуктук табиятынын мазмундук аспектилери анын маанилүү мүнөздөмөлөрүн талдоо аркылуу жалтыланган жана бөлүнгөн.

Abstract

Relevance. The article analyzes the evolution of legal formation and the current state of legal ethics in the professional activities of a lawyer in the modern conditions of Kyrgyzstan. Lawyer ethics plays a key role in the professional activities of lawyers, as it determines the norms and standards of behavior that ensure fairness, protection of client rights and compliance with legal principles. The ethics of a lawyer in his professional activities are currently poorly understood, which makes it an important topic for research. The formation of legal ethics in the legal conditions of Kyrgyzstan and modern development trends, substantive aspects of the legal nature are generalized and separated through the analysis of its important characteristics

Ачык сөздөр: : этика, адеп ахлак, адвокаттык ишмердүүлүк, адвокат, моралдык нормалар, адам укуктары жана эркиндиктери, декриминализациялоо, этикалык кодекс

Keywords: ethics, morality, advocacy, lawyer, moral norms, human rights and freedoms, decriminalization, code of ethics

Киришүү

Актуалдуулугу. Социалдык мамлекетти курууга багыт алган Кыргызстан адам укуктарын жана эркиндиктерин ар тараптуу коргоону камсыз кылуу менен ишке ашырууга шарт түзүп берүү максатын көздөйт. Учурдагы адам укуктарынын баалуулуктары жаңы көз караштын алкагында каралып, мамлекеттин негизги функцияларынын бири катары аны камсыз кылуу милдетин алдыга жүктөйт.

Адам укуктары азыркы замандын негизги баалуулуктарынын бири болуп эсептелет, жана аларды коргоо демократиялык коомдун маанилүү элементи болуп саналат. Мамлекеттин бул багыттагы иш-аракеттери жарандардын тең укуктуулугун камсыз кылууга жана коомдук стабилдүүлүктү бекемдөөгө багытталган[1, 204-207б.].

Учурдагы Кыргызстандын укуктук шарттарында адам укуктары жана эркиндиктери баа жеткис жана кол тийгис катары бааланып, аны укуктук жактан ар тараптуу камсыз кылуу, коргоо мамлекеттин жана өзүн өзү башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнүн маңызын түзөт. Ал эми жарандарга жана уюмдарга укуктук жактан жардам көргөзүү, сот жана башка органдарда алардын кызыкчылыгын коргоо үчүн адвокаттардын жарандык коом менен иш алып баруусу баарыбызга белгилүү.

Каралып жаткан теманын алкагында, тактап айтканда адвокаттардын этикасы менен байланышкан суроолор илимий жактан толук кандуу изилденип бүтө элек. Мындай жагдайлар коомдогу адеп-ахлактык мамилелердин түпкүрүнүн маанилүүлүгү, укуктук аң-сезим менен маданияттын абалы адвокаттык ишмердүүлүктүн этикалык көрсөткүчтөрүнүн бири катары келип чыгат, жана ушуга байланыштуу жаңы калыптанып жаткан, өзгөрүү жана толуктоолорго дуушар болгон ченемдерде укукколдонуунун этикалык суроолорун дагы кароону шарттап келүүдө.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 64-беренесине ылайык: «Адвокаттардын өз алдынча башкаруучу кесиптик жамааты катары адвокатуранын уюштурулушу жана ишмердүүлүгү, ошондой эле адвокаттардын укуктары, милдеттери жана жоопкерчилиги мыйзам менен аныкталат»[2].

Учурдагы адвокатуранын институционалдык түзүлүшү алардын функциялары, боюнча коомчулукта бир катар талаш тартыштуу суроолор жаралып келгендигин массалык маалымат каражаттары аркылуу аныктоого болот.

Демек, каралып жаткан теманын актуалдуулугу бир катар факторлор менен шартталат жана аларга;

- мыйзам актыларынын жалпы өнүгүү тенденцияларынын абалы;
- эл аралык тажрыйбанын улуттук мыйзам актыларында имплементацияланышы;
- жаңы кабыл алынган актылардагы адвокатуранын ролу жана орду;
- мыйзам актыларын колдонуудагы укуккоргоо органдарынын ишмердүүлүгүндөгү этикалык суроолорго көңүл бөлүнүшү;
- окумуштуулар тарабынан адвокаттык этиканын ишмердүүлүктөгү жеке суроолорго карата кызыкчылыктын артылышы сыяктуу жагдайларды келтирүүгө болот.

Кыргызстандын укуктук шарттарындагы адвокаттык этиканын калыптанышы жана азыркы учурдагы өнүгүү тенденцияларын, укуктук табиятын теориялык укуктук жактан талдоо аркылуу анын манилүү мүнөздөмөлөрүн жалпылаштыруу жана бөлүп кароодо, адвокаттык этика боюнча теориялык эмгектер, эл аралык актылар, улуттук мыйзам актылары, соттук жана укукколдонуу практикалары колдонулат.

Адвокатура институтунун калыптанышы, анын ишмердүүлүгүнүн негиздери көптөгөн постсоветтик өлкөлөрдө советтик укуктук доктринанын алдында калыптанып келгендиги чындык. Анын оң жана терс жактары дагы орун алган.

Советтик укуктук доктринада көптөгөн коомдук институттардын ишмердүүлүгү борборлоштурулган башкаруу менен бирдикте жалгыз саясий монополиянын орун алышы өзгөчө таасирин өткөзгөн.

Көптөгөн ченемдерди кабыл алууда алгач партиялык кызыкчылыктар орун алып, коомдук кызыкчылыктар экинчи планга калтырылган.

Укук коргоо ишмердүүлүгүндө көбүнчө императивдик нормалар менен бирдикте кол астындагы баш ийүү салттары калыптанып, өз алдынчалуулукка, маданият, укуктук аң-сезим сыяктуу суроолор көз жаздымында калып келген.

2000-жылдын башынан баштап укукколдонуу ишмердүүлүгүндө бир катар либералдуу көз караштардын астында ченемдерге бир катар олуттуу өзгөрү толуктоолор киргизилип, адамдын укугун чектөө менен байланышкан аракеттерде этикалык нормаларга да көңүл бурула баштаган. Мындай чөйрөгө адвокаттык ишмердүүлүктөгү этика дагы кирет.

2019-2021 жылдагы укуктук реформалар, мамлекеттин укуктук саясаттын жаңыдан көз караш менен кароодо декриминализациялоо, депенизациялоо, репрессивдик усулдардан компромисстик усулдарга ыктоо сыяктуу багыттарды байкоого болот.

Юристер, анын ичинде адвокаттар өздөрүнүн кесиптик ишин жүзөгө ашырууда, биринчи кезекте, алар белгилүү бир маселени чечүүдө укуктук ченемдер менен алектенишет. Бирок, көп учурда бир гана укук нормалары жетишсиз, башка социалдык нормаларды, биринчи кезекте адеп-ахлак нормаларын, көбүнчө мамилелердин өзгөчө системасында жаралган конкреттүүлөрдү издөө зарылчылыгы келип чыгат. Бул судьялык жана адвокаттык этика сыяктуу илимий багыттардын пайда болушун негиздейт.

Адвокаттык этиканын мааниси юридикалык ишти жүзөгө ашырууда милдеттүү жүрүм-турум эрежелери, юридикалык кесиптин адеп-ахлактык критерийлерине жана салттарына, ошондой эле эл аралык стандарттарга жана адвокатуранын эрежелерине негизделген жана аларда каралган эрежелерди ишке ашырууга багытталган.

Мамлекет юристке өтө чоң талаптарды койот. Алар адвокаттык этика кодексинде жана юристтерге карата этикалык талаптар боюнча илимий изилдөөлөр менен аныкталган. Юристтерге коюлган негизги этикалык талаптар: чынчылдык, ак ниеттүүлүк жана юридикалык практиканын бардык чөйрөлөрүндө компетенттүү[3, 104-108б.].

«Этика» термини гректин *ethos* – үрп-адат, адеп-ахлак мүнөзүнөн келип чыккан. Ал биринчи жолу Аристотель тарабынан "өзгөчө изилдөө тармагын белгилөө катары - практикалык философия, анткени ал биз эмне кылышыбыз керек деген суроого жооп берүүгө

аракет кылат» [4, 5436.].

С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведованын сөздүгүндө «этика» адеп-ахлак, анын өнүгүшү, принциптери, нормалары жана коомдогу ролу жөнүндөгү философиялык окуу катары каралган [5, 8746.].

Этика – адамдын жана коомдун жашоосунун маанилүү аспектилеринин бири катары адеп-ахлакты, анын маңызын, табиятын жана түзүлүшүн, пайда болуу жана өнүгүү мыйзам ченемдүүлүктөрүн, башка коомдук мамилелердин системасындагы ордун изилдөөчү, белгилүү бир моралдык системаны теориялык жактан негиздеген философиялык илим.

Этика илиминин тармактарынын ичинен кесиптик этика өзгөчөлөнөт. Кесиптик этика – кесиптик ишмердүүлүк менен шартталган же байланышкан мамилелердин адеп-ахлактык мүнөзүн камсыз кылуучу белгилүү бир социалдык топ үчүн жүрүм-турум эрежелеринин жыйындысы, ошондой эле иш-аракеттин ар кандай түрлөрүндө адеп-ахлактын көрүнүштөрүнүн өзгөчөлүктөрүн изилдөөчү илим тармагы.

М.С. Строговичтин айтымында: «Соңку мезгилге чейин судьялык этика маселелери жазык сот өндүрүшү боюнча ар кандай эмгектерде кокусунан гана козголуп, бирок алар илимий изилдөөнүн өз алдынча предмети катары өзгөчөлөнгөн эмес, кээде судьялык этика түшүнүгүнүн өзү эле негиздүү эместей сезилген. Акыркы убакта бул көйгөйлөргө кызыгуу күчөдү, ошондой эле судьялардын этикасынын негиздери дагы, жекече маселелери дагы карала баштады. Бирок азырынча биринчи гана кадамдар жасалды»деп белгилейт[6, 1406.].

Кесиптик этиканын түрлөрүнүн бири адвокаттын этикасы болуп саналат. Адвокаттык этиканын предмети болуп адвокаттар коллегиясынын мүчөсүнүн юридикалык нормаларда анын жүрүм-турумунун конкреттүү эрежелери белгиленбеген учурларда корпоративдик эрежелер менен белгиленген туура жүрүм-туруму саналат.

Акыркы мезгилдеги реформалардын жүрүшү адвокаттык ишмердүүлүктөгү жүрүм-турумдун жалпы, негизги эрежелерин жана принциптерин белгилешти. Эреже катары, мындай кодекстер адвокатка карата этикалык талаптарды аныктайт, кардарлар, кесиптештер, сот менен болгон мамилелерде адвокаттардын кесиптик жүрүм-турумунун эрежелерин аныктайт.

1995-жылы Единбург(Шотландия) юристердин эл аралык ассоциациясынын башкармалыгы тарабынан кабыл алынган адвокаттардын этикасынын генералдык принциптеринде мындай деп каралган:

- Адвокаттар соттун алдындагы милдеттерин, адилеттүүлүктүн талаптарын жана кесиптик этика нормаларын сактоону эске алуу менен өз кардарларынын кызыкчылыктарын эң башкысы катары кароого тийиш:

- Адвокаттар кесиптик милдеттерин аткарууда жүктөлгөн ар кандай милдеттенмени мындай милдеттенме аткарылганга же жокко чыгарылганга чейин урматтоого милдеттүү:

- Эгерде алардын кардарларынын кызыкчылыктары адвокаттардын өздөрүнүн, өнөктөштөрүнүн же башка кардарларынын кызыкчылыктарына карама-каршы келсе, адвокаттар тапшырманы кабыл албашы керек:

- Мыйзамда каралгандан башка учурларда адвокаттар мурдагы жана азыркы кардарларга карата купуялуулукту сактоого милдеттүү:

- Юристер кардардын адвокатты эркин тандоо укугун урматтоого тийиш [7, 215-2186.]

Европа коомчулугуна кирген мамлекеттерде юристке юридикалык жана моралдык

милдеттердин бүтүндөй комплекси жүктөлөт, алар көп учурда өз ара карама-каршылыкка алып келет жана шарттуу түрдө төмөнкү категорияларга бөлүп карайт, аларга:

- кардардын алдындагы милдеттенмелер;
- кардардын ишенимдүү адамы катары же анын атынан иш алып барган соттун жана жактоочу кайрылган башка органдардын алдында;
- жалпысынан бул кесиптин башка өкүлдөрүнүн алдында жана алардын кайсы бир кесиптешинин алдында жекече;
- ошондой эле коомдун алдында, анын мүчөлөрү учун эркин жана өз алдынча кесибинин болушу укук нормаларын сактоо менен бирге мамлекеттик бийликтин жана коомдун башка таламдарынын алдында адамдын укуктарын коргоонун эң манилүү гарантиясы болуп саналат[8].

Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө” мыйзамынын 17-беренесине ылайык адвокаттык иштин негизги принциптери каралган.

Адвокаттык иштин принциптери төмөнкүлөр болуп саналат:

- 1) адвокаттык ишти жүзөгө ашырууда адвокаттын көз карандысыздыгы жана өз алдынчалуулугу;
- 2) мыйзамдуулук, адилеттүүлүк жана гумандуулук;
- 3) адвокаттык ишти Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында тыюу салынбаган ыкмалар жана каражаттар менен жүзөгө ашыруу;
- 4) адвокаттардын кесиптик этикасынын Кодексин сактоо;
- 5) адвокаттык жашыруун сырды сактоо каралган [9].

Ал эми «Кыргыз Республикасынын Адвокаттарынын кесиптик этикасынын кодекси» адвокатуранын нравалык критерийлерине жана традицияларына негизделген адвокаттык ишмердикти ишке ашырууда ар бир адвокат үчүн милдеттүү журум-турум эрежелерин белгилейт [10].

Биздин оюбузча, юристтин кесиптик жүрүм-турумунун этикалык кодексин иштеп чыгууда бирден-бир туура мамиле жалпы, фундаменталдык этикалык эрежелерди, кесиптик жүрүм-турумдун принциптерин иштеп чыгуу болуп саналат .

Демек, адвокаттык этиканын мааниси ага кайрылган адамдардын укуктарын жана мыйзам тарабынан корголуучу таламдарын коргоо боюнча өзүнүн милдеттерин мүмкүн болушунча мыкты аткарууну камсыз кылуу, бул милдеттерди аткарууда адвокаттын туура жүрүм-турумун аныктоо, укук практикасына адеп-ахлактык мүнөз, аны гуманисттик мазмун менен толтуруу, коомчулук менен мамлекеттин адвокаттык кесипке болгон ишениминин тийиштүү деңгээлин калыптандыруу саналат.

Макаланы жыйынтыктоо менен төмөнкү тыянактарды чыгарууга болот;

- адвокаттык ишмердүүлүк кесиптик ишмердүүлүктүн бир түрү катары таанылат;
- кандай кесиптик ишмердүүлүк болбосун укуктук нормалардан сырткары моралдык нормаларды да сактоого милдеттүү;
- адвокат кесиптик ишмердүүлүк алкагында адамдардын укук жана эркиндиктерин

коргоо максатын гана алдыга коет;

- адвокаттын кесиптик ишмердүүлүгүндөгү этикалык талаптар укуктук жактан анын ишмердүүлүгүнүн принциптеринде ишке ашат;

- кесиптик этиканы сактабоо адвокаттык ишмердүүлүк жүргүзүүгө чектөөнү алып келиши мүмкүн.

Колдонулган адабияттардын тизмеси

1. Джоробекова А.М. Отдел по поддержке семьи и детей как государственный орган в осуществлении правосудия по делам несовершеннолетних. //Известия ВУЗов (Кыргызстан). 2009. № 7. С. 204-207.
2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы. 2021-жылдын 11-апрелинде Референдумда (бүткүл элдик добуш берүүдө) кабыл алынган. *(Кыргыз Республикасынын 2021 жылдын 5 майындагы №59 Мыйзамы менен күчүнө киргизилген)*
3. Абдикерим кызы Г. Кыргыз Республикасында адвокатуранын уюштуруучулук-укуктук ишмердүүлүгүнүн айрым аспекти. // Известия вузов Кыргызстана, 2020 - №1. С.104-108.
4. Кыскача философиялык энциклопедия. - М., 1994. 543-б.
5. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка (А-Д). Издательство "Азъ", 1992.С.874
6. Строгович М.С. Судебная этика, ее предмет и сущность // Государство и право. – 2022. №2. С.140.
7. Абдикерим кызы Г. Батыш Европанын юридикалык тутумундагы адвокатуранын кесиптин орду жана ролу. // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – Бишкек, 2019. №12. С. 215-218.
8. Общий кодекс правил для адвокатов стран европейского сообщества принят Советом Коллеги адвокатов и юридических обществ Европейского союза 28 октября 1988 года (Франция, Страсбург)
9. “Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2014-жылдын 14-июлу № 135. // <https://cbd.minjust.gov.kg/4-5122/edition/1290068/ru>
10. Кыргыз Республикасынын Адвокатурасынын адвокаттарынын үчүнчү Кезектеги Съездинин чечими менен 27-январь 2024-жылы кабыл алынган. “Кыргыз Республикасынын Адвокаттарынын кесиптик этикасынын” кодекси. // https://advokatura.kg/sites/default/files/documents/kesiptik_etikasynyn_kodeksi.pdf